

Grundvorte des Zeitwortes *pirít*, stammt das Adjektiv *piros* 'rötlich' → 'rot'. Ursprüngliche Lautform der Wurzel *pir-* war *por-*, aus welcher aber auch *për-*, *põr* Variationen entstanden. Aus diesen verschiedenen Varianten noch verschiedene andere ung. Wörter, z. B. *pirkad* 'der Morgenhimmel rötet sich', *pirók* 'Gimpel' (ein Vogel mit rötlichen Brustfedern), *pirongat* 'jmdem Vorwürfe machen', *përzsöl*, *põrzsöl*, *põrköl* 'sengen; rösten', *pirul* 'erröten'. All diese Wörter sind im Etimologischen Wörterbuch Géza Bárczi's (Magyar Szófejtő Szótár) unbekannten Ursprungs bezeichnet. Unter *põrköl* erwähnt Bárczi zwar (nach DOLw.), dass dieses Zeitwort Übernahme der Dialektform *pregeln* des deutschen Zeitwortes *brägel*n wäre, dies ist aber unannehmbar, weil aus einem solchen deutschen Zeitworte im Ungarischen nur *prégliz* hätte werden können, wie es z. B. folgende Lehnzeitwörter beweisen: *bumliz* (< *bummeln*), *jódliz* (< *jodeln*), *kurbiliz* (< *kurbeln*), *rigliz* (< *riegeln*) u. s. w. °

Kodolányi János olyant mond, ami nincs.

(Folytatás.)

Vári Rezső azt mondta egyszer Hornyánszky Gyulának (mind a ketten classicus philologusok voltak):

— Te engem tartasz kontárnak, én meg téged.

— Te is? — pattant föl erre Hornyánszky.

Megértem Hornyánszkyt, mikor ehol Kodolányi az ő tudatlan és ízléstelen archaizálással faragott *vagyomunk* szavát avval meri védeni, hogy — azt mondja — Mészöly épp oly keveset tud az „uráli magyar nyelvről“, mint ő. (L. Magyar Élet VI. évf. 4. sz. 6. l.) Tudnillik megpirongattam a Nép és Nyelvben (NNyv. I:37), amiért Magna Hungaria XIII. századi nyelvébe *vagyo-münk* és *atyái-münk* ragozást hamisított..

Bizony tudom én, tudja sok más is, hogy *-münk* rag soha nem volt a magyar nyelvben sem az Urál alatt, sem a Kárpát alatt: tehát nem is illeszkedhetett máshoz, csupán alkotója nyelvtörténeti tudásának színvonalához. Az *-unk* eredetibb alakja *-muk* volt, nem pedig *-münk*: *vogymuk*, nem *vogymünk* vagy *vagyo-münk*.

Egy derék tót származású tisztviselővel kosztoltam legénykoromban. Az az asztali társam jó állampolgár volt, most már magyarul is elég jól tud (bár még történelmi regényt nem ír), de harminc esztendővel ezelőtt még el-elhibázta. Egyszer mikor vacsora után egymástól búcsúzkodtunk (ő ott lakott, ahol ettünk), egy vasuti baleset friss hírének cáfolását evvel végezte:

— Ez a vasuti balzerencse dördént, csak tévedésbul.

Már jó távol jártam a sötétben, mikor megnyitotta a kisajtót és utánam kiáltott:

— -bül!

Né röstelje Kodolányi is, hanem igazítsa ki a *vagyomünk*-öt így:

— -muk!

Hiszen csak tévedés*bul* mondott olyant, ami nincs, nem is volt.

Úgy látom, összefog magával Kodolányi akkor is, mikor avval dicsekedik, hogy az *ördög*-öt „minden nap használjuk *ördögös* alakban.” Használ-juk? Beszéljen csak egyes számban: mert sem az *ördög*-t, *ördög*-n, *ördög*-k stb. alakon nem mondom a *tővéghangzót* (!) hosszú *ö*-nek, sem az *ördög*-s-ben. Sem én, sem az én népem, sem olyan magyar író, aki tudja népe nyelvét.

Avval a ráfogásával meg Kodolányi, hogy én *ördögös* helyett inkább *ördögös*-t mondanék — én?! —, kodolányias tévedésből olyant mond, ami nincs — semminémű írásomban.

„Fáj neki” (már mint énnekem — énnekem?!), „a *feküvék*, *evék*...” — mondja (i. h.), s mond evvel a kodolányias tévedgetéssel megint olyant, ami nincs: nem a *feküvék* fáj énnekem, hanem az, hogy ezt a harmadik személyű ígealakot egy történelminek szánt regény írója első személyűnek tartja, s mikor ingyen tanítgatnám a magyar ígeragozásra, hogy hát nem ’én *feküvék*’, hanem ’én *feküvém*’ — sehogy sem éri föl nyavalyás nyelvérzékevel. Bizony, bizony, Kodolányinál még az a tót is jobban tudta az *eszik*, *iszik*, *feküszik* ragozását, aki így beszélt: „Háj ennám, zsír innám, szénás szekúron fekunnám!”

Mikor hibáztattam Kodolányit az ikes ragozás történetét meghamisító ál archaizálása miatt, egyben hibáztattam Simonyit azért, hogy nagy nyelvtudós léteire „úri”-nak bélyegezte az *eszem*-, *iszom*-féle alanyi ragozású alakokat, holott tudván tudta, hogy sok vidéken, különösen erdélyi nyelvjárás-tájakon, nem éppen az urak, hanem az atyái nyelvét híven megtartott jó magyar nép őrzi ma is (kivált az öregebbje) ikes igéink egyes első személyben az alanyi ragozásban is az *-m* ragot: ’eszem egy keveset’, nem ’eszek egy keveset’, ’én *feküvém*’, nem ’én *feküvék*’.

Egyszóval én támadtam azt a tudománytalan állítást, hogy az ikes ragozás „úri”.

Kodolányi pedig — igazi kodolányias módszerrel — úgy védi magát, hogy a jóhiszemű olvasó előtt énrám fogja azt, hogy én tartom, mondom „úri gyártmány”-nak az ikes ragozást. Rám fogja kínjában, hogy én támadom az ikes ragozást, holott éppen én védtem. És én kárhoztattam Kodolányival szemben az ikes ragozásnak történelmi regény archaizáló párbeszédeiben való elhanyagolását.

Bizony az ’én *feküvék*’ nem úri. Népi még úgy sem. Mind a kettőnek ellentéte: kodolányias.

Tévedgetőlöz-... node alig tudok annyi gyakorító képzőt összehordani, amennyi Kodolányi nyelvtörténeti, népryelvi és idézésbeli tévedgetőlözgélő nem-lévőség-mondásainak gyakoriságaira elegendő volna. Pihenjünk a jövő számig. Ott ennek a „ridendo dicere“ rovatnak, melynek most már Kodolányi Jánoson kívül Admirator János és Horváth Lajos is szenvedendő munkatársai lettek (l. a Magyar Élet májusi és júniusi számát). —

(folytonos folytatása következik.)

Mészöly Gedeon.

Szörnyű.

A 'rettenetes, borzasztó' jelentésű *szörnyű* azok közé a magyar szavak közé tartozik, amelyeknek eredetéről a magyar nyelvtudomány semmit sem tud. Czuczor—Fogarasi keleti nyelvekben kereste e szó rokonságát, mint annyi másét, de szófejtésének nem tudta tudományosan okát adni: módszerét, el is nevezték „délibábos“ nyelvészetnek. Rajta kívül, tudtommal, csak Budenz foglalkozott e szó multjával, de az ő megfejtési kísérlete is elfogadhatatlan (MUSz.). A Tüzetes Magyar Nyelvtan megkockáztat ugyan valamit sejtetni a *szörnyű* eredetéről, de minden bizonyíték nélkül (i. m. 80.). Azt olvassuk itt, hogy a *szörnyű* melléknévi igenév, tehát valami **szörny* ige származéka lenne, vagyis olyan részekből áll, mint pl. *iszonyú*, *kopoltyú*, *pattantyú*.

Csak hogy **szörny* ige sem a mai magyar nyelvben nincs, sem a régi magyar nyelvben nem volt. Ezért mondja Kräuter egy helyütt (MNy. IX, 25), hogy nem tudja a *szörnyű* eredetének kielégítő magyarázatát adni. Van ugyan a mai magyar irodalmi nyelvben egy *szörny* főnév, de ez, mint Szily Kálmán kimutatta, nyelvújításkori alkotás, Baróti Szabó Dávidnál fordul elő először (NyUSz.). *Szörny* főnévből tehát a *szörnyű* melléknév nem származhatott, mert ez filius ante patrem lenne.

Ennyi sikertelen próbálkozás után legjobb, ha úgy indulunk szófejtő utunkra, hogy nem viszünk magunkkal semmit, csak azokat a régi magyar nyelvi adatokat, amelyeket a középmagyar nyelvnek többnyire névtelen művelői hagytak reánk, késő utódokra. Ezekből megtudhatjuk, hogy a *szörnyű* legrégebbi, XV. századbéli hangsora *szërnyé* volt (NySz.), ebből lett azután a mai *szörnyű*. Megemlítem még azt is, hogy e szónak egy Jókai-codexbeli származéka *mëgszirnyédëtt* alakban olvasható (2b).

Ha ezt a nyelvi igazságot sikerült is kétségtelenül megállapítanunk, meg kell vallanunk, hogy ezzel semmivel sem jutottunk közelebb a szó eredetéhez. Meg kell tehát vizsgálnunk a *szörnyű* és származékai régi jelentésváltozatait is: hátha ezek valamelyike derít fényt a megfejtendő szó multjára, rokonságára.